

Прегледни рад
УДК: 81'373.61
81'27:003.083
DOI: 10.5937/zrffp53-42685

О РАЗЛИКОВНИМ ОДЛИКАМА СТВАРАЊА РЕЧИ

Борко Н. КОВАЧЕВИЋ¹
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за општу лингвистику

¹ borko.kovacevic@fil.bg.ac.rs

Рад примљен: 6. 2. 2023.
Рад прихваћен: 29. 6. 2023.

О РАЗЛИКОВНИМ ОДЛИКАМА СТВАРАЊА РЕЧИ

Кључне речи:
стварање речи;
творба речи;
сливање;
краћење;
акронимизација.

Сажетак. У раду се представљају одлике стварања речи, које овај начин настанка лексема диференцирају од творбе речи, схваћене као грађење речи путем типичних морфолошких процеса. Конкретно, анализирају се сливање, краћење и акронимизација, а као разликовне одлике ових процеса у односу на творбене процесе истичу се креативност, интенционалност грађења речи и (семантичка) непрозирност, као и редукација форме. Закључује се да је у случају опозиције између стварања речи и творбе речи, ипак исправније говорити о прототипичним категоријама, односно о прототипичним (разликовним) одликама процеса стварања речи.

Уводне напомене

Под стварањем речи², како га дефинише Ronneberger-Sibold (2010), подразумева се грађење лексема путем екстраграматичких процеса, чији резултат (реч која настаје) није (мање или више) предвидив на основу мотивних речи. Овакво грађење речи није регулисано типичним граматичким, морфолошким правилима, те као такво не спада у типичну морфолошку творбу речи (која се одвија једним од морфолошких процеса, као што су афиксација или слагање). Разлика између творбе речи и стварања речи одговара опозицији између правилима регулисаног настанка лексема и настанка лексема које није регулисано правилима (*rule-governed and non-rule-governed lexicogenesis*), односно опозицији између граматичке и екстраграматичке морфологије (*grammatical and extra-grammatical morphology*) (Bauer, 1983; Marchand, 1969; Mattiello, 2013).

Циљ овог рада је да представи неке разликовне одлике стварања речи у односу на творбу речи (као грађење лексема помоћу типичних морфолошких процеса). У том контексту, као главна обележја стварања речи издвајају се креативност, интенционалност грађења и (семантичка) непрозирност. Посебно се истиче креативност (отуда и сам термин стварање (креација) речи), често праћена неком врстом инвентивности, па и карактерисана тренутном инспирацијом и домишљатошћу. Још једно заједничко обележје процеса стварања речи о којем ће се говорити јесте редукација форме – у процесима стварања речи од две (ретко више) мотивне речи као резултат процеса или остаје једна од њих или настаје нека нова кованица (мешавина те две речи), или се пак од једне мотивне речи добија краћа реч.³

Углавном се као процеси стварања речи помињу сливање, краћење и акронимизација, који се претежно заједно и обрађују (нпр. у: Booij, 2005;

² Изворни енглески термин је *word creation*.

³ Овако се стварање речи описује и у: Kovačević, 2021.

Haspelmith & Sims, 2010; Plag, 2003).⁴ Пре него што пређемо на детаљније представљање поменутих разликовних одлика стварања речи, укратко ћемо представити сливање, краћење и акронимизацију, као три главна, прототипична процеса стварања речи.⁵

Сливање

Сливање је извесно најпознатији и у великом броју језика најпопуларнији начин стварања речи. Сливенице су речи које настају (најшире узевши) комбиновањем (сливањем) делова две (веома ретко више) речи у једну реч.⁶ Овакав вид стварања речи изузетно је продуктиван у енглеском језику. Углавном се комбинују почетак једне речи и крај друге речи, као у примеру *smog* (*smoke* + *fog* → *smog*). Некада се комбинују почеци две речи (*cybernetic* + *organism* → *cyborg*). Такође, могуће је (између осталог) и сливање са преклапањем, при чему се речи спајају око заједничког дела, као у случају речи *motel*: спајају се почетак прве речи (*motor*) и крај друге речи (*hotel*), с тим што је граница фонема *t*, која је заједнички део ове две речи (*motor* + *hotel* → *motel*).

Иако је сливање у српском језику и даље релативно нов начин грађења речи⁷, оно је данас вероватно најдинамичнији вид настанка нових лексема у савременом српском језику. Како наводи Бугарски (2019, стр. 25), сливање је „најживљи од свих начина грађења речи – чак до мере у којој се, у појединим његовим регистрима, може говорити о помодарству које поприма размере праве заразе“.⁸ Бугарски (2001) први уочава и описује

⁴ На посебност наведених процеса стварања речи у односу на типичне творбене процесе упућује и Ајџановић (2022), који издваја шест „граничних подручја“ творбе, међу које спадају и примери стварања речи о којима се овде говори (о самој класификацији тих граничних процеса и примере који се тамо наводе в. у: Ајџановић 2022, стр. 167–172)

⁵ Ароноф и Фудеман (2008) заједно са сливањем, краћењем и акронимима обрађују и речи које су настале народном етимологијом и творбом уназад (регресивном творбом), а Дреслер и Мерлини Барбареси (1994) као екстраграматичке процесе наводе и хипокристике, редупликативе и експлитивне инфиксе.

⁶ О различитим дефиницијама сливања и сливеница в. у: Томић, 2019, стр. 63, као и у: Renner, 2015, стр. 122.

⁷ Како наводе Халупка-Решетар и Лалић-Крстин (2009, стр. 115), први примери српских сливеница потичу из деведесетих година XX века.

⁸ И други језици нису „имуни“ на процес сливања, очигледно услед глобалног утицаја енглеског као водећег светског језика. Феномен је углавном документован у индоевропским језицима, али је забележен и у језицима из других језичких породица, на пример у корејском (Kang, 2013), малајском (Dobrovolsky, 2001), мандаринском кинеском (Ronneberger-Sibold, 2012), или хебрејском језику (Bat-El, 2013).

ову врсту настанка речи у српском језику, употребивши термин *сливање* за овакав процес стварања речи, односно *сливенице* за речи настале тим процесом. Поред овог преовладавајућег термина, у српској литератури (Халупка-Решетар и Лалић-Крстин, 2012; Bugarski, 2013; Bugarski, 2014; Lalić-Krstin, 2014; Lalić-Krstin, 2016), користе се спорадично и термини *бленда*, *сажимање*, *конфлација*, *конџаминација* (Томић, 2019, стр. 62).⁹

Сливенице су речи чије је стварање социолингвистички мотивисано (Bugarski, 2019, стр. 17). Често су у питању жаргонизми, са хумористичким и сатиричним призвучком, којима се оцењују различити друштвени феномени везани за политику, спорт, секс, односно различите друштвене контексте, али којима се описују и људи. Такве су на пример сливенице *Меркози* (Меркел + Саркози), *бреџити* (од енглеске кованице *Brexit*), *фудбодеташ* („компромисан српско-хрватски назив за фудбалера“), *Нолечансџивени* („Новак Ђоковић као број 1“), *сџлавуша* („плавуша са сплавова“), *секскурзија* („пожељна ђачка екскурзија“), *малкохоличар* („умерењак у пићу“), *иџломан* („наркоман на игли“) итд. Посебно је нападно присуство сливеница у медијима, а пре свега у језику рекламе. Такви су примери као *Фрикомдинујте!* (Фриком + комбинујте) и *расфордаја* (распродаја + Форд). Згодно је и коришћење сливеница у називима брендова: *лимунана* (лимунада + нана), *медорики* (мед + кикирики), *кавадон* (кава + бомдон) итд.¹⁰

Ретки су примери сливеница које су настале од три речи. Томић (2019, стр. 66) наводи следеће примере: *НИКИфорија* (Нинџа (Корњача) + (Хелоу) Кити + еуфорија), *Јананас* (јабука + нана + ананас) и *Вомојал* (восак + (за) моделовање + Галеника). Ренер (2015, стр. 126) наводи сливеницу која је настала стапањем четири речи – *Cablinasian* (*Caucasian* + *Black* + *Indian* + *Asian*), односно шест речи – *Christmahanukkwanzadandiwalstice* (*Christmas* + *Hanukkah* + *Kwanzaa* + *Ramadan* + *Diwali* + (*Winter*) *Solstice*).¹¹

⁹ Марковић (2009, стр. 229) предлаже термин *сџајање*, односно *сџојљенице*, будући да се ради о *фузији* и о томе што овај термин, према његовом мишљењу, добро имплицира оно што колоквијално имплицира и енглеска реч *blend* („мијешање различитих врста каве, чаја, вискија, духана, стапање и прожимање чега различитога у новој цјелини“).

¹⁰ Све сливенице и њихов начин настанка наведени у овом пасусу преузети су из: Bugarski, 2019, где постоји и вероватно најобимнији списак (речник) српских сливеница.

¹¹ Реч *Cablinasian*, како Ренер наводи, сковао је познати голфер Тајгер Вудс како би означио своје мешовито етничко порекло, а реч *Christmahanukkwanzadandiwalstice* односи се на децембарске празнике које инклузивно обједињује у себи.

Крађење

Крађење представља процес стварања речи при којем се од неке речи одузима један или више слогова и на тај начин се добија крађеница (као резултат процеса). У енглеском је, на пример, крађењем речи *discotheque* настала крађеница *disco*, а у немачком од речи *Universität* крађеница *Uni*. И многи надимци настали су процесом крађења, као *Ron* од *Aaron* у енглеском, или *Fab* од *Fabrice* у француском. Честа је ситуација да се приликом настанка неке речи крађење комбинује са суфиксацијом, при чему се на основу добијену крађењем додаје суфикс. Тако се у енглеском од *comfortable* („удобан“) крађењем добија основа *comf-*, на коју се додаје суфикс *-y*, те се добија реч *comfy* (са истим значењем као мотивна реч). У српском језику крађење се готово увек и комбинује са суфиксацијом, као код речи *ѝроф-а* (од *ѝрофесор*), *маѝ-иш* (од *маѝемаѝика*), *фоѝ-ка* (од *фоѝоѝрафија*).

До крађења долази и у контексту елипсе, под којом се подразумева ситуација када се из конструкције коју чине центар и његов модификатор брише центар конструкције и као резултат процеса остаје модификатор. Илустрација је енглеска реч *documentary* („документарни филм“), која је настала од конструкције *documentary film*. Елементи који остају (брисањем центра), такође, могу бити скраћени: од *popular music* крађењем се добија *pop*, а од *zoological garden* настаје *zoo* (Јовановић, 2014, стр. 365–366). У српском језику је и такво крађење комбиновано са суфиксацијом, па се од *документѝарни филм* добија *документѝарац*, а од *криминални филм* настаје *кримиѝ*.¹²

Битно је имати у виду разлику између крађења и скраћивања, као и између крађења и одузимања. Термине *крађење* и *крађеница* треба разликовати од термина *скраћивање* и *скраћеница*. Док скраћивањем настају скраћенице, као што су *др* за *докѝор* или *мн.* за *множина*, крађењем настају речи (крађенице).¹³ Тако је, на пример, од речи *ѝрофесор* скраћивањем настала скраћеница *ѝроф.*, а крађењем је добијена крађеница *ѝрофа*.¹⁴

¹² Ђорић (2008, стр. 163) наводи и следеће примере настале крађењем код конструкције која се састоји од центра и модификатора (овде су у питању именичке синтагме): *ѝенералка* (од *ѝенерална ѝрода*), *масовка* (од *масовна сцена*), *моѝорка* (од *моѝорна ѝесѝера*), *нуклеарка* (од *нуклеарна ценѝрала*), *неонка* (од *неонска цев*), *ѝоѝалка* (од *ѝоѝална ѝиѝеѝа*), *саобраѝајка* (од *саобраѝајна несреѝа*). Овакве примере Ђорић анализира као универбе, који су настали процесом универбације. Ово, свакако, није погрешна анализа, будући да се под универбацијом у најширем смислу посматра процес при којем се од израза који се састоји од две (или више) речи добија једна реч – универб. О процесу универба(лиза)ције и универб(ум)има (као резултату процеса) и различитим дефиницијама ових термина в. у: Милашин, 2018.

¹³ О различитим типовима скраћивања у савременом српском језику в. у: Станојчић, 2010, стр. 233; Пипер и Клајн, 2013, стр. 252–253; Ајдановић, 2022, стр. 170.

¹⁴ У истом значењу термине *крађење* и *крађеница* користе и Тафра и Кошутар (2009, стр. 102–103), као и Ковачевић (2021).

Као један од процеса стварања речи (екстраграматички процес), краћење (као што је речено) не спада у творбу речи (схваћену као грађење лексема помоћу типичних морфолошких процеса). С друге стране, одузимање (иако у односу на неке друге морфолошке процесе далеко мање присутно у језицима света) представља морфолошки (граматички) процес. Типичан пример одузимања као морфолошког процеса јесте случај брисања једне фонеме, углавном крајње фонеме основе (која у различитим речима може бити различита, а може бити и иста). Тако се, на пример, брисањем различитих крајњих фонема основе у лардилу¹⁵ добија облик номинатива (Kurisu, 2001, стр. 100): *mayara* → *mayar* („дуга“), *yalulu* → *yalul* („пламен“), *kaŋkari* → *kaŋkar* („деда“). Оваква врста одузимања позната је и као дисфиксација, а морфолошки сегмент (то јесте афикс) који се одузима као дисфикс (Ковачевић, 2021, стр. 71). Пример одузимања у творби речи је такозвана регресивна (ретроградна) творба или творба уназад, приликом које се од морфолошки сложене речи одузима афикс, као при творби енглеског глагол *babysit*, који је настао од именице *babysitter*, одузимањем сегмента (суфикса) *-er*. Овај тип одузимања познат је и као де(з)афиксација (Ковачевић, 2021, стр. 72).¹⁶ Док се при процесу одузимања од основе одузима морфолошки сегмент, морфема, код краћења, сегмент који се брише обично је слог, а уколико се тај сегмент подударом са морфемом, то није последица регуларности, већ је случајност.

Акронимизација

Под процесом акронимизације подразумева се комбиновање почетних слова ниске речи, путем којег настаје нова реч (акроним), попут примера НИИ (од Недељне информативне новине) или САНУ (од Српска академија наука и уметности). Овакав начин настајања речи (уједно и врсте скраћеница) раширен је и у другим језицима, на пример *ONU* (од *Organisation des Nations Unies*) у француском или *NATO* (од *North Atlantic Treaty Organization*) у енглеском језику.¹⁷

¹⁵ Лардил је пама-ниангански језик који се говори у Квинсленду, у Аустралији.

¹⁶ Термин „дезафиксација, односно регресивна деривација“ помиње и Ђорић (2008, стр. 15), наводећи примере попут *зев > зевати* и *ков > ковати*, констатујући да су речи као *зев* и *ков* ипак изведене нултим суфиксом, а не дезафиксацијом. Нулту суфиксацију из регресивне деривације „избацује“ и Ајдановић (2022, стр. 169), наводећи као пример регресивне деривације „депрефиксацију глагола“, при којој се од морфолошки сложених глагола одузима префикс: *задавати се > давати се; озариати > зариати; њојаћати > јаћати*.

¹⁷ Акронимизација се свакако може посматрати и као скраћивање речи, односно акроними као врста скраћеница.

Веома слични акронимима су алфабетизми (иницијализми), који су према неким (Arpoff & Fudeman, 2008, стр. 114) само подврста акронима. Ради се о речима које, такође, настају комбиновањем првих слова (иницијала) ниске речи, али се (за разлику од акронима) изговарају као низ слова, односно са фонетским вредностима слова у писмима. Такво је *FBI* (од *Federal Bureau of Investigation* – „Федерални истражни биро“) у енглеском језику, које се не изговара на пример ![fbi] или ![fbaɪ], већ [ef bi: aɪ]. Исти је случај и са француским *PDG* (*Président directeur général*), које се изговара [pedeʒe]. Такви су и примери *CD* (настало од *compact disk* – „компактни диск“) и *PR* (од *public relations* – „односи са јавношћу“).

У вези са процесом акронимизације, занимљиво је поменути и бекронимизацију и појам бекронима.¹⁸ Бекроним (обрнути, лажни акроним) супротан је акрониму: док се код акронима полази од ниске речи и као резултат добија једна реч (акроним), код бекронима се полази од неке постојеће речи (често од акронима), која се реинтерпретира као акроним неке претпостављене ниске речи (Ковачевић, 2021, стр. 117). Углавном се ради о жаргонским примерима. Такав је случај са енглеском речи *wasp* („оса“), где се *WASP* интерпретира као *White Anglo-Saxon Protestant* (Renner, 2015, стр. 120). Таква је и реинтерпретација акронима (алфабетизма) ИМТ (од Индустрија машина и трактора) у српском. Према једнима, ИМТ је настало од „има Мујо трактор“, према другима од „има мулац трактор“, а трећи тврде да је у питању „има мајмун трактор“, односно „имаш мастан трактор“.¹⁹ Неки, међутим, истичу да ова реч има економску, пословну конотацију, те да ИМТ „представља скраћеницу која се често спомиње у комуникацији пре него што се стигне до закључења посла (на скоро свакој тачки планете)“ са значењем „Има л’ мене ту?“²⁰

Карактеристике стварања речи

Као што је поменуто у уводном делу, као главна обележја стварања речи генерално се истичу креативност, интенционалност грађења и (семантичка) непрозирност. Речено је и да процесе стварања речи карактерише редукција форме.

Термин креативност често се у морфологији употребљава у контексту опозиције појму продуктивности (Arnaud, 2015; Booiј, 2005; Haspelmath

¹⁸ Изворни енглески термин је *backronym*, сливеница настала од речи *backward* („уназад“) и речи *acronym*.

¹⁹ Наведене интерпретације пронађене су на једном пољопривредном форуму: <https://poljoprivreda.forumcroatian.com/t50-imt>.

²⁰ Цитирано тумачење наводи се на сајту једне консултантске агенције: <https://www.gaia.rs/2008/10/15/imt-poslovni-recnik-1/?amp>.

& Sims, 2010; Mattiello, 2013). Док је продуктивност карактеристика (правилима регулисане) творбе речи, креативност је одлика стварања речи. Уопштено узевши, што је неки процес продуктивнији, он је и подложнији стриктнијим правилима, па је и мања вероватноћа да буде креативан. То важи и за типичне морфолошке творбене процесе: креативност се у творби речи по правилу не постиже продуктивним, већ обично непродуктивним обрасцима творбе (Kovačević, 2021).²¹

За разлику од речи које су настале типичним творбеним процесима (доминантно афиксацијом и слагањем), речи настале процесима стварања речи много чешће привлаче пажњу говорника, лако им „западају за око“. Другим речима, говорници их доживљавају као креативне и иновативне, па и као инвентивне, као резултат неке врсте играња језичком формом. Међутим, док је креативност генерално одлика свих процеса стварања речи, степен играња, домишљатости при стварању речи, степен инвентивности, свакако није исти у случају различитих процеса. Највећи степен поигравања језиком (па и нека врста „лудизма“) присутан је код сливања, што се огледа у честом хумористично-сатиричном ефекту који сливенице имају. С друге стране, краћење јесте креативно, али је ретко (такорећи никада) инвентивно (Renner, 2015, стр. 119). Може се рећи да исто важи и за акрониме.²²

У корелацији са поменутом опозицијом између продуктивности (која се повезује са творбом речи) и креативности (као одлике стварања речи) налази се и опозиција између аутоматизма творбе речи и интенционалности стварања речи. Продуктивним творбеним процесима говорници нове лексеме граде несвесно и ненамерно, аутоматски и спонтано, док у случају стварања речи креативни неологизми настају свесно, намерно (Jovanović, 2014; Štekauer, 1998). Главни разлог за свесно и намерно стварање речи налази се у мотивацији настанка креативних, а посебно инвентивних неологизама, а то је потреба да буду другачији и уочљиви. Типичан пример јесу сливенице створене у рекламне сврхе, као поменуте *Фрикомбинујше!* и *расфордаја*. Интенционалност грађења акронима јасна је сама по себи (као и код других врста скраћеница), као и у случају краћења, а преваходно у сврху језичке економије.

²¹ Ковачевић (2021, стр. 205) као пример потенцијалне морфолошке креативности наводи (потенцијалну) српску реч *бананач*, са претпостављеним значењем некога ко се бави банама (неко ко, на пример, продаје банане). Објашњава се да је додавање суфикса *-ач* на глаголске основе продуктиван морфолошки образац у српском језику, помоћу којег је добијен велики број именица (*свирач*, *јевач*, *носач*, *возач* и др.). Са друге стране, изразито је непродуктивно додавање овог суфикса на именичке основе, као у случају именице *бананач*, што објашњава креативност (иновативност) извођења ове именице.

²² Бекроними (лажни акроними) дефинитивно су инвентивни, углавном духовити, и по својој суштини представљају поигравање језиком.

Као последица креативности и инвентивности, као и интенционалности грађења, стоји трећа битна одлика стварања речи – семантичка непрозирност. Док је значење речи које су настале типичним творбеним процесима (на првом месту афиксацијом и слагањем) генерално лако излучиво на основу њихове морфолошке структуре, значење речи које су настале процесима стварања није тако лако докучиво. Семантичка непрозирност најизраженија је код акронима. Њихова формална структура такорећи ништа „не открива“ у погледу њиховог значења. Довољна илустрација је поменути акроним ИМТ. Знање српског језика није од помоћи у тумачењу наведеног значења овог акронима (Индустрија машина и трактора). Уколико говорник не научи шта значи ова реч, односно од које ниске речи је направљен акроним, његова форма му ништа не може рећи о значењу. Без икаквих проблема акроним ИМТ могао би да значи све оно што му се у шаљивом тону приписује (а што је наведено у претходном одељку). Иако су краћенице семантички прозирније од акронима, ни њихова прозирност не може се поредити са речима насталим путем типичне морфолошке творбе. Изгледа сасвим логично да је *ѝрофа* настало од *ѝрофесор*, а *мајѝиш* од *мајѝемајѝика*. Међутим, разлог за то је чињеница да се ове речи релативно често користе, односно да су оне, као и њихово научно значење, широко познате. *Профа* би лако могло бити, на пример, и од *ѝрофесионалац*, а *мајѝиш* би се могло односити и на *Мајѝију* (у писаној форми се види разлика у великом слову, али у говору, као основном виду реализације језика, те разлике нема).²³ Генерално је најпрозирније значење сливеница, мада је и оно неупоредиво са степеном прозирности речи које су настале типичним творбеним процесима. У том погледу, свакако су семантички најпрозирније сливенице са хумористично-сатиричним призвуком, које су и створене са циљем да буду разумљиве, да би постигле што шири намеравани „ефекат изненађења“ (Ronneberger-Sibold, 2006; Tomić, 2022).

Заједничка одлика свих овде описаних процеса стварања речи је и редукација форме. Као што је речено, код сливања се од две (ретко више) речи добија једна реч. У случају краћења, од дуже речи добија се краћа реч, а код акронимизације, ниска речи се сажима у једну реч (акроним). Уопште узев, код стварања речи од две (ретко више) мотивне речи као резултат процеса остаје једна од њих или настаје нека нова кованица (мешавина те две речи), или се пак од једне мотивне речи добија краћа реч. При творби речи ситуација је по правилу обрнута – речи које настају творбеним процесима су веће, дуже од мотивних речи (основа). То је, пре

²³ Ови примери и њихово значење наводе се и у: Kovačević, 2021, стр. 111. Тамо се дају и други примери који илуструју семантичку непрозирност лексема насталих процесима стварања речи.

свега, случај са афиксацијом и слагањем, који су најзаступљенији морфолошки процеси у језицима света и прототипични примери линеарног низања, уланчавања морфема.

Јовановић (2014, стр. 356–357) и Ђорић (2008, стр. 159–165) објашњавају поменути редукуцију форме код процеса стварања речи у контексту принципа језичке економије, која се може дефинисати као „појава уштеде језичких средстава у писаној и говорној комуникацији“ и чије се деловање „осећа на свим нивоима језичке структуре“ (Ђорић, 2008, стр. 159–160). Јовановић као компатибилан овом принципу помиње и Зипфов закон (Zipf, 1949) и у вези са њим такозвани „принцип (нај)мањег напора“ (*Least effort principle*). Према овом принципу, људско језичко понашање обележено је тенденцијом да се комуникативни циљ испуни са најмањим могућим напором који се тражи. Оба аутора истичу да је принцип језичке економије један од основних покретача промена у језику. Настанак нових лексема, између осталог и путем стварања речи, извесно је сфера језика у којој су језичке промене најдинамичније и најочљивије.

Закључак

Када се говори о опозицији између стварања речи и творбе речи, као разликовне одлике процеса стварања речи (сливања, краћења и акронимизације), могу се издвојити следеће: креативност (на супрот правилима утврђеном предвидивом функционисању творбе речи), интенционалност грађења (наспрам несвесног аутоматизма творбе) и семантичка непрозирност (за разлику од генерално високог степена прозирности речи које су настале творбом). Заједничка одлика овде описаних процеса стварања речи је и редукација форме.

Иако су наведене одлике стварања речи, уопштено говорећи, карактеристичне за све процесе овог типа настанка лексема (за разлику од творбе речи), једино се за редукуцију форме може рећи да је апсолутна и универзална карактеристика стварања речи. Преостале три одлике (креативност, интенционалност и семантичка непрозирност) присутне су у различитом степену, како код различитих процеса стварања речи тако и у случају различитих типова истог процеса.

Као што је показано, највећи степен креативне инвентивности присутан је у стварању сливеница, док је у настајању краћеница и акронима, иако се ради о креативним процесима (у смислу креативности стварања речи, на супрот правилности и предвидивости у творби речи), инвентивност готово одсутна. Што се тиче интенционалности у грађењу речи, она је логично најтипичнија за процес акронимизације, па потом и краћења. Иако се сливенице граде свесно и намерно, све већи број оваквих речи настаје

и спонтано, у моменту. Очигледан разлог за то је чињеница да сливање постаје све продуктивнији начин настанка нових лексема у великом броју језика (укључујући и савремени српски језик), а под утицајем енглеског као доминантног светског језика. Чињеницом да је сливање најпродуктивнији од свих процеса стварања речи условљено је и то да су сливенице семантички најпрозирнија врста лексема која настаје стварањем речи. То се пре свега односи, као што је речено, на сливенице са хумористично-сатиричном конотацијом. Краћенице су по правилу мање прозирне од сливеница, а највећи степен семантичке непрозирности показују акроними. Будући да је ово рад прегледног типа, свакако би било пожељно обавити једно истраживање и квантитативно валидније истраживање посвећено семантичкој прозирности краћења, као процеса стварања речи које се по критеријуму семантичке прозирности изгледа налази између акронимизације (путем које настају типично непрозирне речи) и сливања (путем којег настају семантички најпрозирнији примери стварања речи).

Имајући све ово у виду, закључак је да се могу издвојити наведене разликовне одлике стварања речи, које га диференцирају од творбе речи, али да оне (осим редукције форме) не важе у свим случајевима стварања речи. Ово је у складу са оценама које дају и неки други аутори. Тако, на пример, Ренер, Маниез и Арнауд (2012) истичу да у процесима стварања речи ипак постоји више правилности, регуларности (на супрот претпостављеној креативности), него што се чини на први поглед. Ту се на првом месту мисли на процес сливања. Што се тиче интенционалности и свесности у стварању речи, Хашпелмат (2002) упозорава на проблеме у измерљивости ових карактеристика при процесу стварања неке речи. Такође, битно је приметити да овде анализирани одлике стварања речи у мањем или већем степену могу бити присутне и случајевима творбе речи. Сигурно се може говорити о примерима творбе речи у чијем настанку је укључена доза креативности (и инвентивности), а свакако и интенционалности у грађењу. До редукције форме дефинитивно долази у раније поменутом морфолошком творбеном процесу одузимања сегмента основе (регресивна творба).

Све ово упућује на констатацију да се и у случају разликовних одлика стварања речи (у односу на творбу речи), то јесте у случају опозиције између стварања речи и творбе речи, као и код многих других феномена у вези са језиком, пре може говорити о континууму, него о стриктној дихотомији. Стварање речи и творбу речи треба посматрати као прототипичне категорије, са својим прототипичним одликама. У том контексту, креативност, интенционалност грађења и (семантичка) непрозирност, као и редукција форме, представљају прототипичне (разликовне) одлике стварања речи.

Литература

- Ајдановић, М. (2022). *Стандардни српски језик 2: морфологија*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Бугарски, Р. (2001). Две речи у једној: лексичке скривалице. *Језик данас*, 13, 1–5.
- Милашин, Г. (2018). Универбизација из угла српске дериватологије. *Јужнословенски филолој*, LXXIV (2), 199–215.
- Пипер, П. и Клајн, И. (2013). *Нормативна грамаџика српског језика*. Нови Сад: Маџица српска.
- Станојчић, Ж. (2010). *Грамаџика српског књижевног језика*. Београд: Креативни центар.
- Томић, Г. (2019). Творбено-семантичка анализа нових сливеница у српском језику. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLIX (2), 61–83.
- Ђорић, Б. (2008). *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Халупка-Решетар, С. и Лалић-Крстин, Г. (2012). Разумевање сливеница у српском језику. *Наслеђе*, 22, 101–109.
- Arnaud, P. (2015). Word-Formation and Word-Creation: A Data Driven Exploration of Inventiveness in Neologisms. *Quaderns de Filologia. Estudis linguistics*, XVIII, 97–113.
- Aronoff, M. & Fudeman, K. (2008). *What is Morphology?*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Bat-El, O. (2013). Blends. In: G. Khan (Ed.), *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics* (371–373). Leiden: Brill.
- Bauer, L. (1983). *English Word-Formation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Booij, G. (2005). *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Bugarski, R. (2013). *Sarmagedon u Mesopotamaniji*. Београд: Библиотека XX век.
- Bugarski, R. (2014). *Putopis po sećanju*. Београд: Библиотека XX век.
- Bugarski, R. (2019). *Srpske slivenice: monografija sa rečnikom*. Нови Сад: Академска књига.
- Dobrovolsky, M. (2001). Malay Blends – CV or Syllable Template?. *Calgary Working Papers in Linguistics*, 23, 14–29.
- Dressler, W. & Merlini Barbaresi, L. (1994). *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*. Berlin: de Gruyter.
- Halupka-Rešetar, S. & Lalić-Krstin, G. (2009). New Blends in Serbian: Typological and Headedness-Related Issues. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXIV(1), 115–124.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Haspelmath, M. & Sims, A. (2010). *Understanding Morphology*, 2nd edn. London: Hodder.
- Jovanović, V. (2014). Marginalization of Linguistic Form for Effective Communication: Morphological Issues in English and Serbian. In: V. Lopičić & B. Mišić Ilić (Eds.), *Language, Literature, Marginalization* (355–372). Niš: Filozofski fakultet.
- Kang, E. (2013). An Optimality-Theoretic Analysis of Lexical Blends in Korean. *The Journal of Studies in Language*, 28(4), 653–672.
- Kovačević, B. (2021). *Pogled u reč: osnovi morfologije*. Београд: Филолошки факултет.
- Kurusu, K. (2001). *The Phonology of Morpheme Realization* (Doctoral Dissertation) (Rutgers Optimality Archive 490). University of California, Santa Cruz.

- Lalić-Krstin, G. (2014). Upotreba slivenica u srpskom političkom diskursu. У: С. Гудурић и М. Стефановић (ур.), *Језици и културе у времену и простору IV* (2) (355–366). Нови Сад: Филозофски факултет.
- Lalić-Krstin, G. (2016). *Morfemizacija krnjih leksičkih osnova u savremenom engleskom jeziku: Leksikološki i leksikografski aspekti* (neobjavljena doktorska disertacija). Филозофски факултет, Нови Сад.
- Marchand, H. (1969). *The Categories and Types of Present-day English Word-Formation*. Munich: C. H. Beck Verlagbuchhandlung.
- Marković, I. (2009). Tri nehrvatske tvorbe: infiksacija, reduplikacija, fuzija. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, 217–241.
- Mattiello, E. (2013). *Extra-Grammatical Morphology in English Abbreviations, Blends, Reduplicatives, and Related Phenomena*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Plag, I. (2003). *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Renner, V. (2015). Lexical Blending as Wordplay. In: A. Zirker and E. Winter Froemel (Eds.), *Wordplay and Metalinguistic/Metadiscursive Reflection: Authors, Contexts, Techniques, and Meta-Reflection* (119–134). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Renner, V., Maniez, F., Arnaud, P. J. L. (Eds.) (2012). *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Ronneberger-Sibold, E. (2006). Lexical Blends: Functionally Tuning the Transparency of Complex Words. *Folia Linguistica*, XL, 40(1–2), 155–181.
- Ronneberger-Sibold, E. (2010). Word Creation: Definition, Function, Typology. In: F. Rainer, W. Dressler, D. Kastovsky, H. Luschützky (Eds.), *Variation and Change in Morphology* (201–216). Amsterdam & Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Ronneberger-Sibold, E. (2012). Blending Between Grammar and Universal Cognitive Principles: Evidence from German, Farsi, and Chinese. In: V. Renner et al. (Eds.), *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending* (115–144). Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Štekauer, P. (1998). *An Onomasiological Theory of English Word-Formation*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins.
- Tafra, B. i Košutar, P. (2009). Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku. *Savremena lingvistika*, 67, 87–108.
- Tomić, G. (2022). Lexical Blends in Serbian: An Analysis of Morphosemantic Transparency. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, LII (3), 13–37.
- Zipf, G. K. (1949). *Human Behavior and the Principle of Least Effort*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.

Borko N. KOVAČEVIĆ

University of Belgrade

Faculty of Philology

Department of General Linguistics

On Some Differential Features of Word Creation

Summary

This paper discusses some features of word creation that this type of lexicogenesis differentiates from word formation (as lexicogenesis by typical morphological processes). The word creation processes that have been analyzed are blending, clipping, and acronimization. As the differential features of these processes, creation (inventiveness), intentionality, and (semantic) nontransparency, as well as form reduction are presented. The conclusion is that in the case of the opposition between word creation and word formation, it is better to talk about prototypical categories. In this context, creation (inventiveness), intentionality, (semantic) nontransparency, and form reduction are considered as prototypical features of the word creation processes.

Keywords: word creation; word formation; blending; clipping; acronimization.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).